

Eörsi László

A megosztott Kilián

Csiba Lajos százados-parancsnok írásából tudjuk, hogy a laktanyaépület-tömb három, egymástól elszigetelt részből állt, három főbejáratral. Csak a középső rész volt a tényleges laktanya, a Pf. 1200 Katonai Műszaki Kisegítő Alakulat objektuma, három munkaszolgálatos zászlóaljjal. „A munkaszolgálatosok döntő többsége »kulákokból« és osztályidegenekből” tevődött össze. A laktanya két oldalán, a körút és a Liliom utca irányában polgári munkásszállók voltak (amelyeket egy-egy lezárt átjáró kapu kötött össze a katonai részzel).

A laktanya élete október 23-án estig nem nagyon tért el a szokásostól. A munkaszolgálatos zászlóaljai visszatértek munkahelyeikről (a parancsnokság gondoskodott arról, hogy a kint dolgozó zászlóaljak nehogy elakadjanak), miként a kiharadók is. A vezetők talán még 20 órakor sem láttak okot aggodalomra, amikor kiadták a parancsot az álmányoknak, hogy hallgassák meg Gerő beszédét a kultúrteremben.

Az ügyeletes tiszt végigment a körleteken és figyelmeztette a katonákat a fegyelem betartására. Ekkorra azonban már többen kiszöktek. Nemsokára végleg felborult a rend, mert óriási tömeg közeledett: „Gyertek, álljatok közéink, szabadok vagytok, nem kell többé dolgoznotok!” A civilek beözönlöttek, fegyvereket kerestek. A politikai tiszt hiába próbálta megmagyarázni nekik, hogy nincsenek fegyverek a munkaszolgálatosok laktanyájában. Amit találtak, beleértve a gyakorlófegyvereket, mind elvitték. Ezután azt javasolták a katonáknak – nem is hatástalanul –, hogy menjenek együtt fegyvereket szerezni.

21–22 órakor a Kossuth Tűzértszti Iskolából odaérkezett Lénárt alezredes 300–360 főnyi sértő, és rövidesen kiszorították a civileket (akik ezeket a katonákat, miután hiába hívták őket a rádióhoz harcolni, leköpdösték, megdobálták), és a további behatolást megakadályozandó, eltorlaszolták egy teherautóval a bejáratot. Hajnali 2 órakor azonban egy nagyobb teherkocsival a tömeg mégis betörték a kaput, és az udvaron körülfogták a katonákat, sőt több tiszti iskolás kezéből kicsavarták a fegyvert. Verekedés kezdődött, majd a katonák visszahúzódtak az udvar hátsó részére, ahol a csőre töltést imitálták. Ettől, meg attól a hírtől, hogy hamarosan megérkezik az ÁVH-s segítség, a civilek kivonultak a laktanyából. A Lámpagyárnál azonban sikeres támadást hajtottak végre, és néhány óra múlta már a Kilián laktanya előtt osztogatták a zászmányolt fegyvereket. Erre Lénárt alezredes növédekével együtt elhagyta a laktanyát.

A lámpagyári fegyverszerző akcióban az álmányból részt vett Bangó (Dani) Pál (ácssegéd), Galkó István, Kiss László (villanyszereplő), Miháli Lajos (kubikus), Nagy László, Takács Attila, Walter Tamás és mások. Többségük a „legvagányabb” csepeli századhoz tartozott. Egy részük részt vett a rádió ostromában, majd a Szabad Nép székházánál tűzharcba kerültek az ÁVH-sokkal.

24-én ezek a munkaszolgálatosok kapcsolatlába léptek a corvinista felkelőkkel, és együtt vették fel a harcot a szovjet betolakodókkal. Különösen az Üllői út 40. sz. egyik V. emeleti lakásának felállított tüzelőállásukból okoztak érzékeny veszteségeket, számos harckocsit, páncélaútókat, vontatókat tettek ártalmatlanná. A Kilián-épülettömb két munkásszállójának lakói közül is többen tüzzel fogadták az intervenció csapatokat.

Eörsi László története

„Pillanatok alatt óriási tömeg gyűlt össze, és »Éljen! Éljen!«

A hadsereg velünk van!”

kiáltásokkal vállukra emelve

ünnepelték a meglepődött Maléért.

Ezután az ezredes felállt a harckocsira

és kihirdette a honvédelmi miniszter

által elrendelt tűzszünetet.

Kijelentette, hogy ha a laktanyát

nem támadják,

a katonák sem fognak löni.”

Eközben a laktanya tisztjei állandó küzdelmet folytattak a civilekkel. Ketten meg is sebesültek, néhány felkelőt fogságba ejtettek. Október 25-én Maléért Pál ezredes, a Katonai Műszaki Kisegítő Alakulatok parancsnoka telefonon kintartásra adott parancsot. Nem sokkal később öt harckocsival ő maga is a laktanya felszabadítására indult, és az Üllői út-Nagykörút körzetében tűzharcba keveredett a felkelőkkel, akik a házak emeleitől támadták a páncélosait (két harckocsit felgyújtottak). Maléért ezredes járműve besorult a laktanya kapujában. A személyzet és parancsnoka bajba került, mivel az erős tüzelés miatt nem tudtak kiszállni. Az ezredes kidugott egy nemzeti zászlót a harckocsiból és meglöbögötte. Ezt mind a laktanyában, mind az utcákban tűzszünetként értelmezték, és a felkelők beszüntették a tüzelést. Pillanatok alatt óriási tömeg gyűlt össze, és „Éljen! Éljen! A hadsereg velünk van!” kiáltásokkal vállukra emelve ünnepelték a meglepődött Maléért. Ezután az ezredes felállt a harckocsira és kihirdette a honvédelmi miniszter által elrendelt tűzszünetet. Kijelentette, hogy ha a laktanyát nem támadják, a katonák sem fognak löni.

Az ünneplő tömeg – a forradalom kirobbanása óta először baráti szándékkal – betört a laktanya. A civilek letassaként kitessékelték, elengedték az előző napon foglyul ejtett felkelőket, és a kapu fölötti címer helyére felkerült a nemzeti zászló. Ezek után Maléért a legfőbb feladatának az objektum védelmét tartotta. Lefegyvereztette az épülettömbben az idegen fegyvereseket, mivel úgy vélte, hogy miattuk lövik a szovjetek a „semleges” laktanyát is. (Eközben Hollmann Gábor főhadnagy halálos találatot kapott.) Bár az ezredes utasítást adott katonáinak, hogy fegyvereiket csak a laktanya ellen indított támadás, valamint közvetlen életveszély esetén használhatják, többen (továbbra is főleg a „csepeli század”-ból) folytatták a harcot a szovjetek ellen. Katonai szakírók szerint a Kilián laktanya katonái és tisztjei közül különböző időszakokban 40–50 főt vett részt a felkelők oldalán a szovjet csapatok elleni harcokban. A civilek részvételét egyelőre nem tudjuk felbecsülni.

Mindezek ellenére korántsem a Kilián laktanya volt a fegyveres ellenállás központja, mint ahogy ezt akkoriban hitték. A harcok sikereit elsősorban az itteni katonáknak tulajdonították. Az ő tiszteletükre rendezték október 31-én ezen a helyen a Forradalmi Karhatalmi Bizottság alakuló ülését, és a parancsnokokat emiatt nevezték ki hamarosan honvédelmi miniszternek, aki haláláig hű maradt a forradalom eszméjéhez.

A Kilián laktanya védőire már a szovjet behatolás első pillanataitól kezdve óriási teher hárult, hiszen az „ellenforradalom” egyik fő központjának tartották. („Bekövetkezett az a

tragikus helyzet, esemény, aminek nem kellett, nem lett volna szabad: minden szó nélkül, minden előzetes felszólítás nélkül megtámadtak, ránk törtek a szovjet csapatok, mintha betörők, banditák, fasiszták vagy mit tudom én, mik lettünk volna. Erre igazán nem számítottunk” – írta Csiba Lajos a naplójában.)

November 4-én már hajnali 4 órakor meglepték a kapuőröket, amelynek következtében négy civil és ugyanennyi katona elesett. A szovjetek betörték a kaput. A védők ekkorra már összeszedték magukat és Simon Gyula százados irányításával viszonzták a tüzet. Csiba százados-parancsnok beosztotta a katonáit az ablakokhoz, és a laktanya védelmében kiadta a tűzparancsot, majd eligazítást kért a Parlamentből és a minisztériumból. Horváth Mihály vezérőrnagynak sem volt fogalma arról, hogy mi történt. Úgy vélte, hogy „a laktanyában valószínűleg provokáció lehetett”, azt javasolta Csibának, hogy igyekezzen a tüzelést megszüntetni és a szovjet katonákkal beszélni, „cselekedjék a legjobb belátása szerint”. Ezután a szomszédos két felkelőcsoporttól érdeklődött: a Corvint ekkor már megtámadták, nehéz helyzetbe kerültek, nagy volt a kapkodás, osztották ki a fegyvereket, a Tompa utcaiak viszont támogatást ígértek, mert őket addig még nem érte támadás. Hamarosan azonban az egész környéket teljesen ellepték a megszállók páncélosai. A szovjetek sokszoros túzifölényét még tetézte a Kilián katonáinak képzetlensége is. Az újoncokat egymás után érték a halálos lövedékek, többnyire fejlövésesek.

Mindezek és a HM-ből jött üzenetek arra készítették Csibát, hogy próbáljon tárgyalni a szovjetekkel. Azok azonban nem álltak szóba vele, még a fehér zászlót is semmibe vették, rálőttek a zászlóra és az azt tartó katonára. [A százados-parancsnok erre így emlékezett vissza: „Nagyon ránk heccelhetők őket, hogy ellenforradalmárokkal állnak szemben, akiket kíméletlenül meg kell semmisíteni. (...) Látom, az udvaron két fehér köpenyes apó-lónó fekszik holtan, a fehér köpenyűk nyilván jó célpont volt az oroszoknak a sötétben és őket sem kímélték.”] Már kezdett világosodni, a magyar áldozatok száma tovább növekedett, miközben mind aggasztóbb méreteket öltött a löszherény.

Ilyen körülmények között Csiba úgy döntött, hogy beszünteteti a tüzelést, és kivonja a katonáit a laktanyából. (Emlékezete szerint a katonák egy része, mindenekelőtt Gosztonyi Péter alhadnagy, csak vonakodva hajtották végre a parancsot, de volt olyan tiszt, aki még ez előtt elhagyta a Kiliánt.) Egy részük a parancsnok vezetésével a Liliom utca felőli munkásszálláson húzódtak meg. Többen, főleg a munkaszolgálatos „csepeli század” tagjai Galkó István vezetésével, Nagy László, Miháli Lajos, Bangó Pál, Acsádi Gyula, Walter Tamás, Schultz és mások a civilekkel (valószínűleg a Tompa utcai felkelőcsoport tagjaival) összeolvadva a Tompa utca-körút sarkán lévő épület III. emeletéről folytatták az ellenállást másnapig. Eközben (4. estétől) a szovjetek megkezdték a környék kíméletlen aknázását. Az ellenállók 5-én az Angyal utca körütra néző ablakainál foglaltak tüzelőállást (valószínűleg ekkor már a többségben lévő civilek parancsoltak), majd a déli óráktól pincékből pincékbe bujáltak szétszóródtak, és letették a fegyvert. Ezen a napon egyébként a felkelők több páncélost megsemmisítettek a Ferenc körúton, jó néhány szovjet katona is áldozatul esett. A Kilián-katonák másik része elhagyta a laktanya környékét, és november 6-án a Tüztöltő utcai felkelőkhez csatlakozott. A megüresedett Kilián laktanyát a szovjetek – csapdától tartva – még napokig géppuskázták, mielőtt (november 7-én) megszállták.

Nagy Erzsébet

Egy igaz ember dicsőréte

A Népszava május 19-én megemlékezett Svájcban élő barátom, Magos Gábor 85. születésnapjáról. Ezt a születésnapot én is számon tartom, hiszen Magos apám, Nagy Imre egyik legkorábbi közvetlen munkatársa volt, még 1945-től kezdődően, és hűséges híve maradt mindmáig! Apám újratemetésekor, 1989. június 16-án családtagjaimon kívül egyetlen embert kértem meg, hogy apám és az Ismeretlen Forradalmár jelképes, üres koporsójának sírba tetelénél a Kőztemető 301-es parcellájában végig mellettem álljon, Magos Gábor, aki családom anyagi támogatását szervezte meg az elnyomatás éveiben. Örömszerző szeretetét később, már külföldre is ki-jutva, több alkalommal élvezhettem felesége, Gimes Judit – Juca –, Gimes Miklós húgának társaságában. Magos Gábor ott látható a nyitott sírnál készült fényképen.

Magos természetű, nagy szakállú ember, olyan jelenség, mint egy érett korú görög isten. Jó elbeszélő, élvezetes társa-

sági ember, orgánuma kellemesen férfias, barátainak és ismerőseinek se szeri, se száma. Szinte megszámlálhatatlan emberi kapcsolatot épített ki és őrzött meg hosszú élete során, és mozgósítani is tudja őket mindenféle nemes cél érdekében. Szerencsénkre szeret mesélni, mert írni nem. Elvezet hallgatóit. Ha egy-egy történetének, élete egy-egy epizódjának nekiszed, időnként közbevetőleg dicsekvőnek minősíti önmagát. Szerénységéből teszi, restelli azt, aminek a töredékével mások glóriát fényesítenek a fejük köré. Pedig Magos Gábor valóban sokat tett jó ügyekért: kiváló agrárszakemberként a magyar mezőgazdaságért a földosztástól kezdődően, a társadalmi reformokért 53-tól kezdve apám oldalán, a szabadságért, a konszolidációért a forradalom és a szabadságharc alatt, a forradalom és a szabadságharc igazának bizonyításáért kiadványokban és élő szóval a magyar ügyet vizsgáló ENSZ-bizottság előtt, melyet Bang Jensen vezetett. Pénzgyűjtést és segélyezést szervezett nemcsak családom, hanem a többi mártír hátramaradt hozzátartozói számára is, és ugyanúgy támogatta a „pesti srácok” megsegítésére létesült

alapot, mint a Nagy Imre Alapítványt. Mindmáig tevékeny tagja a Nagy Imre Alapítvány kuratóriumának.

Magos Gábor szervezőfőnök. Ez a kivételes jellemzője akkor is megmutatkozik, ha egy ember érdekében kell szervezni, akkor is, ha egy intézményt kell létrehozni, akkor is, ha egy nemzetgazdasági ágazat szerkezetének kidolgozása és a tervekkel való megteremtése a feladat, mint a földművelésügyi irányító közigazgatási hálózat létrehozásakor, Erdei Ferenc minisztersége idején. De életének bármely szakaszából találhatunk erre példát. Így lett ő az emigrációban az Irodalmi Újság Baráti Körének megalkotója is, amivel ennek a történelmi értékű lapnak az életben maradását tette lehetővé, felesége, Juca intenzív segítségével, az anyagi hiánya miatt előállt válságos időszakban. Szervezőtehetsége és kiemelkedő mezőgazdasági és kertészeti szaktudásának köszönhetően jött létre egy korábban megműveletlen, gazzal borított hatalmas területen a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola Soroksári Tangazdasága, mely nemcsak kísérletek helyszínévé, hanem még a löntényesztésben is kiváló, országos hírű

nagygazdasággá növekedett az ő irányítása alatt. A tangazdaság az 56-os forradalom és szabadságharc idején élelmiszerral, főként tejfel laktával a Kilián laktanya, de elsősorban a Corvin köz és más felkelőcsoportok harcosait Pesten és Budán. Magos Gábornak kiemelkedő szerepe volt a honvédségből, a rendőrségből és a felkelőkkel formálódó forradalmi karhatalom létrehozásában is. Szervezőtehetsége abban is megmutatkozott, ahogy családját és ugyanígy Gimes Miklós feleségét és fiát, de számára szinte ismeretleneket is eljuttatott a már szigorúan őrzött országhatárhoz, hogy onnan Ausztriába átjussanak. Közreműködött több száz, a megtorlás elől disszidált kiskorú fiatal távolabbi országokba menekítésében, akiket üldözőik szerettek volna visszaacsalogatással álnokul a kezükbe kaparintani. Végül maga is vonatra szállt, és megérkezett Svájcba családjához, ahol máig is él, olyan emberként, aki egyként barátja és küzdőtársa lehetett az emigrációban Kéthly Annának és Kecskés Tollas Tibornak, a kiváló költőnek, a Nemzetőr szerkesztőjének.

Magos Gábor ha múltjáról mesél, gyakran mondja magát „szelámsuz

communis”-nak, számtalan csínytevés miatt, vagy Osztap Bendernek, bár inkább vállalhatná a középkortól élő szabadságlegendák hőségét, Till Eulenspiegelnek a nevet. Eulenspiegel végül elbukott, míg Magos Gábor valamennyit hasznára és örömeire a rá bízottan lesújtó megtorlástól megmenekült, mindmáig szabadon küzdhetett az 56-os forradalom igazságáért.

Magos Gábor a bátor, olykor vakmerő csínytevő, a végsőkig elkötelezett forradalmár, a szépbe és jóba vetett hit idealista elkötelezettje, a két lábbal a földön járó realista, gyengéd, nemcsak családjával és elvbarátaival, hanem bárkivel szemben, akinek szorult helyzetét megéri. Bizony-bizony, ő egy önzetlen ember, aki másokra tékozlotta életét, de nem lelkiismereti kényszerből, hanem tiszta lélekkel tette ezt.

Ez az írás, tudom, elfogódott, mert én elfogódott vagyok Magos Gábor iránt, de ő ezt észszerűen kiérdemelte. Ünnepelni szeretném azt az embert, akinek legfőbb jellemvonása az ember szeretet volt és maradt. Egy embergyűlölködőtől és gyűlöletes embe- rektől terhes világban szeretném ünnepelni az ő humánusát.

Quitt László rajza

A pristinai csapda

Hányféle hatalom van Oroszországban? Ha csak az elmúlt napok nyilatkozataira hagyatkozunk, még azt hihetnénk, hogy egyszerre több helyről is diktálnak Moszkva nevében. Hiszen az orosz elnök külön megbízottja teljes egyetértésre jutott NATO-beli partnereivel, a külügyminiszter együttműködési készségéről biztosította nyugati kollégáit, a hadsereg viszont mintha önállósította volna magát. Orosz katonák foglalták el a koszovói főváros repülőterének stratégiai rendkívül fontos körzetét.

Bár a katonák véleménye nem mindenben találkozik a politikusok elképzeléseivel, azt senki sem gondolhatja komolyan, hogy önálló akciókra szánják el magukat. Ennél azért nagyobb rend van Moszkvában. A döntést nyilvánvalóan a Kremlben hozták meg. Arra már nehezebb megadni a választ, hogy ki áll a legutóbbi lépések mögött. Ehhez ismerni kellene Jelcin egészségi állapotát, de hát nem ismerjük.

Az orosz elnök mindig más arcát fordítja felénk. Hol határozott és egyértelmű, hol tévő és bizonytalan. Egyszer elhiszük neki, hogy túl van betegsége legrosszabb fázisán, máskor éppen úgy tűnik: leépülésének vagyunk a tanúi. Ő hozta volna a NATO-t sértő, bizonytalanságot gerjesztő döntést, vagy valaki a környezetéből? Nem tudjuk. Azt azonban igen, hogy Jelcin a pristinai bevonulást levezénylő Viktor Zavarzint vezérezzel léptette elő. Ami a Kreml jóváhagyásával egyenértékű.

A kétszáz orosz légideszantosz koszovói jelenlétét akkor sem lehet lebecsülni, ha alban fegyveresek gyűrtje veszi körül őket, s számuk elenyésző a NATO felvonuló erőihez képest. Nem a létszámon, hanem a jelenlétén van a hangsúly. Nem véletlen, hogy mind a francia, mind a brit katonák visszavonultak az útjukat lezáró orosz páncélosok láttán: mindenki kerüli az összetűzés kockázatát. Tudatában vannak ennek Moszkvában is. Meg annak is, hogy ha már Pristinában van kétszáz orosz, nehezen akadályozható meg, hogy számukat akár tízezerre növeljék. Márpedig, ha az orosz egységek megvetik lábukat Koszovóban, Moszkva megkerülhetetlen lesz minden olyan döntés esetében, amely a térség jövőjét érinti.

Ezt szerette volna elkerülni a NATO, amely olyan orosz jelenlétet tekintene elfogadhatónak, amely inkább jelképes, mint érdemi. Az a mód, ahogyan a légideszantegység bevonult Jugoszláviába, ennek a szándéknak ellentmond. Moszkvának azt a törekvést tükrözi, hogy ne alárendelt legyen a szerepe.

A nyugati nagyhatalmak rendkívüli higgadtságot tanúsítanak. Inkább bagatellizálják, semmint dramatikusan igyekeznek a történeteket. Békülékenyen lenyelik, hogy az orosz katonák a felszabadítóknak kijáró ünneplés közepette lépték át a koszovói határt, s hogy ott ütötték fel központjukat, ahol a tervek szerint a NATO akarta kiépíteni főhadiszállását. A közvélemény megnyugtató szánt nyilatkozatok mintha alátámasztanák az orosz nemzetbiztonsági tanács titkárnak szavait, aki szerint nem szabad túldramatikusan a helyzetet, hiszen „jelenleg a balkáni békefenntartó műveletekben részt vevő országok katonai egységei összecsiszolódnának bonyolult folyamata zajlik”.

Aki odafigyel, jól tudja, hogy ennél sokkal többről van szó. Nagyhatalmi politikai csatáról, amelynek kimenetele nem csak Koszovó jövőjére lesz hatással.

Barabás Péter